

ТІЛ МЕН ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ METHODS OF TEACHING OF LANGUAGE AND LITERATURE

ӘОЖ 3(98)

Л.И.Ізтілеуова, Қ.О.Бекишев, Е.А.Шайхығалиев

*А.Мырзахметов атындағы Көкшетау университеті
(E-mail: 3rb01@mail.ru)*

Жоғары оқу орындарында мамандыққа қатысты тілдік оқытудың тиімді педагогикалық әдістері мен тәсілдері

Мақала мамандыққа қатысты тілдік оқытудың тиімді педагогикалық әдістері мен тәсілдеріне арналған. Қазіргі кезде қазақ тілін кәсіби негізде оқытуда және оның құрамдас бөлігі ретінде қазақша терминдік сөздерді ғылыми негізде оқыту, мақсаты мен мағынасын түсінуде күрделі өзгерістер болып жатыр. Соның ішінде болашақ маманның қалыптасуына, табысты жұмыс істеуіне және қатысымды құзыреттілігінің дамуына кәсіби қазақ тілінің атқаратын рөлі ерекше. Қазақ тілін меңгеруде ауызекі сөйлеуге ғана емес, қатысымды-ақпаратты, қатысымды-когнитивті, қатысымды-әлеуметтік шеберліктерінің кешенді қалыптасуына басты назар аударылады. Осыған байланысты бірінші жолға адамның қалай сөйлейтіндігі ғана емес, не айтатындығы қойылады.

Кілт сөздер: кәсіби оқыту, білім мазмұны, әдістемелік теория, педагогикалық технология, инновациялық технология, әдіс-тәсілдер, коммуникативтік құзыреттілік.

Қазіргі кезеңде жоғары оқу орнының мамандары алдында тұрған маңызды, жауапты міндеттің бірі — білім алушыға тиянақты білім беру. Ол үшін оқытушылар оқытудың тиімді әдіс-тәсілдерін өз тәжірибесінде қолдануды таңдап алады, үнемі ізденісте болады. Жаңа технологияларды күнделікті дәріс және тәжірибелік сабақ үрдісінде пайдалану, оқыту мақсатына жетудің тиімді жолдарын көрсетеді. Оқытудың жаңа әдістерін пайдалану арқылы оқытушы білім алушының белсенділігін, шығармашылық ізденісін арттырады, пәнге деген қызығушылығын оятады. Педагогикалық технологияның басты принциптерінің бірі:

- оқытудың тиімділігін арттыру;
- берілген материалдарды терең меңгерту;
- білім алушыны ойлату, ой салу;
- өзін-өзі оқытуға мүмкіндік беру;
- білім алушыны жеке тұлға ретінде қабылдау;
- оқытушы мен білім алушы арасында шығармашылық қатынастың болуы;
- білім алушының алдына мақсат қойғызып, оны міндетті түрде орындату.

Білім алушының пәнге қызығуын арттыру, қоршаған ортаны игеріп, сөйлесу, пікір алысу, сұраққа дұрыс жауап беру, әңгімелесу, т.б. тілді меңгерту жолында қазақ халқының ауыз әдебиетінен мысалдармен байытылған тапсырмаларды өз бетімен игеріп, шығармашылық деңгейге жетуі — технологияның тіл үйретудегі басты талаптары.

Мәселен, жоғары оқу орындарының бағытталған мамандық бөлімдерінде кәсіби қазақ тілін оқыту әдістемесі теориялық білім берумен қатар, болашақ мамандыққа баулиды. Осыған орай қазақ тілінен берілетін базалық білім таңдалады. Қажетті базалық білімде ерекше орынды жоспарлау мәселесі алады, себебі бүгінгі студент — ертеңгі маман.

Бүгінгі күн талабы — маманның кәсіби бағыттылығын, іскерлігін қалыптастыру. Жоғары оқу орнында білім беру — қоғам дамуының негізгі жолы. Сондықтан кәсіптік білім беруде өтілетін тақырыптар, соның ішінде жоспарлау мәселесі, ғылымның соңғы жетістіктеріне негізделуі тиіс. Білім беруде жаңа технологиялардың пайда болуы оқытушыдан әдістемелік-технологиялық біліктілікті талап етеді. Себебі мұғалім өз қызметінің негізгі субъектісі студенттің жеке басымен жұмыс істейді. Студенттердің мүмкіншілігіне, қажеттілігіне, білім берудің мақсаты мен міндеттеріне негізделмеген оқыту нәтиже бере алмайды. «Қазіргі кезде білім жүйелерін технологиялық негізде құру педагогикалық ғылым мен тәжірибенің жаңа бағыты болып отыр.

Бүгінгі күні жаңа технология бойынша оқытудың келесі түрлері белгілі: мәселелік оқыту, бағдарламаланған оқыту, саралап, жекелеп оқыту, дамыта оқыту, ұжымдық оқыту, деңгейлеп оқыту, кашықтық оқыту, модульдік оқыту. Қандай технология болмасын, оны оқытушы сабақтың жоспары арқылы іске асырады. Ал бүгінгі күні жоспарлау мәселесі әлі шешімін таппай отыр. Сондықтан технологиялық карта — әмбебап жоспар, оны барлық пәндерге бейімдеп қолдануға болады. Технологиялық карта арқылы оқытуды келесі үш бағытта жүргізген өте тиімді: білім мазмұны, құрылымы, әдіс-тәсіл арқылы (технология). Ал жаңа технологиялар қазіргі заман талабына сай жүйелі тұрғыдан оқытудың барлық кезеңін қамти отырып, оқытушының әрекетіне логикалық бірізділік, қисындылық, саналалық, болжалдық, мақсаттылық оқытуда мұғалімнің рөлін өзгертті. Оқытушы дайын білімді жоспарлап, жеткізуші рөлінен студенттерді білім алуға ұйымдастырушы, кеңесші қызметіне ауысты. Қалыптасқан жоспарлау аясында тақырыпты меңгерту нақты үлгерім деңгейіне (жақсы оқытындар, орташалар, нашарлар) негізделді. Ал технологиялық карта тақырыпты әрбір студенттің игеруіне (үлгеріміне байланысты емес) тиімді жағдай жасайды. Ондай жағдайлар: студенттің тақырып бойынша өз бетімен жұмысы, білім деңгейін стандарт деңгейінен жоғарылату. Бұлардың бәрі технологиялық картадағы мақсат пен міндеттерге байланысты жүргізіліп отырады.

Демек, қалыптасқан әдістеме бойынша жазылатын жоспар мен технологиялық карта бір-бірінен оқытуды ұйымдастыру, тақырыпты беру, оқушылардың білімін анықтау, білім деңгейін көтеру жағынан ерекшеленеді. Екі жоспардың ең негізгі айырмашылығы: оқытудың нәтижесінде. Технологиялық картаның басты сипаты — мақсатты нәтиже. Қоғам талабы да нәтижелі кәсіптік мамандарды даярлауда болып отыр. Осыған орай «жоспар» терминін «технологиялық карта» ұғымы ығыстырды. Технологиялық карта университетте білім алатын маманға: білім беру және оқу әрекетін жүйелі ұйымдастыру тұрғысынан қарастырылады.

Өйткені технологиялық карта арқылы оқыту студенттің жеке мүмкіндігіне қарай жұмыс істеуіне, мақсат қою, оны жоспарлау, ұйымдастыра білу, өзін-өзі бақылау, өзін-өзі бағалауға үйретеді. Бұл жағдай университет студентінің оқу әрекетінде өзін-өзі жете түсінуіне, өз бетімен жұмысын дұрыс ұйымдастыруына, білім деңгейін анықтауына, жоғарылатуына мүмкіндік береді. Жаңаша кәсіби қазақ тілін оқыту — ол қазақ тілінің әр тақырыптарына жазылған сабақтар. Яғни қазақ тілін оқытудың негізгі құралы — технологиялық карталар. Технологиялық карта құрылымы келесі мәселелерді қамтиды:

1. Тақырыптың жалпы мақсатын нақтылау.
2. Міндеттерді жүйелеу.
3. Студенттің тақырыпты меңгеру барысындағы өз бетімен жұмысын мөлшерлеу.
4. Тақырып бойынша білім деңгейін анықтау.
5. Тақырып бойынша білім деңгейін стандарт деңгейінен жоғарылату.

Тіл үйрену ол зорлықсыз, иландыру арқылы жүргізілетін жұмыс екендігі белгілі. Алайда, қандай да бір құбылыс болмасын оның қажеттілігі байқалмайынша, жүзеге аспайтыны анық. Олай болса, мемлекеттік тіл қазақстандық басқа ұлт өкілдерінің қажеттіліктеріне айналмайынша, олардың тілді үйренуі кешеуілдеуі ықтимал. Сол себепті мемлекеттік тілді жедел әрі тиімді оқытудың жолдары мен түрлерін тілші-мамандар мен ғалымдар әр түрлі әдістемелер арқылы оқытуды ұсынуда. Соңғы жылда білім беруде жаңа технологиялар әдісі бойынша қазақ тілін басқа ұлт өкілдеріне үйрету тиімді екенін өмір өзі дәлелдеп келеді. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан – 2030» бағдарламасында жан-жақты дамыған, дүние жүзіне әйгілі және сыйлы мемлекеттің патриоттарын тәрбиелеу ұстаздар қауымының басты міндеті екендігі баса айтылған [1]. Оқытушы әрдайым ізденісте болса ғана, шәкірт жанына нұр құя алады демекші, әр сабақтың қызықты өтуі тікелей оқытушыға байланысты. Осы орайда өзге ұлт өкілдеріне мемлекеттік тілдің қадірін сезіндіріп жүрген тіл мамандарының көтерген жүгі ауыр-ақ десек те, мемлекетіміздің кез келген оқу орнында қазақ тілі мемлекеттік тіл ретінде оқытылады. Оқыту технологиясы мен әдістеме ғылымы бір-бірімен тығыз байланысты. Әдістеме ғылымы «Нені

оқыту керек?», «Не үшін оқыту керек?», «Қалай оқыту керек?» деген сұрақтарға жауап іздесе, оқыту технологиясы «Қалай нәтижелі оқытуға болады?» деген мәселенің шешімін іздейді. Олардың мақсаты бір, яғни, оқытудың тиімді жолдарын қарастыру. Оқытудың тиімді жолдары әр түрлі әдістер арқылы анықталады.

Орыс дәрісханасында қазақ тілін меңгертуде инновациялық технология әдіс-тәсілдері студенттердің мемлекеттік тілге деген қызығушылығын, талпынысын арттырып, өз ізденістері мен шығармашылық деңгейлерін дамытуға жол ашу болып табылады. Орыс дәрісханасында қазақ тілін оқытуда және тәрбиелеу үрдісінде педагогикалық жаңалықтарды енгізу IV кезеңнен тұрады:

I. Тілге қатысты жаңа идеяны іздеу.

II. Жаңалықтарды ұйымдастыру.

III. Жаңалықтарды енгізу.

IV. Жаңалықтарды бекіту.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында оқыту формасын, әдістерін, технологияларын таңдауда көпнұсқалық қағидасы бекітілген, білім мекемелерінің педагогтарына өзіне оңтайлы нұсқаны тиімділігіне қарай пайдалану оқытушыдан үлкен шеберлікті талап етеді.

Жоо-да инновациялық технологияларды қолдану арқылы тілдік білім сапасын арттырып, қарым-қатынаста еркін қолдана алу мүмкіндіктеріне жол ашу — ол:

- әр сабақта қазақ тілін игертуге қатысты интерактивті әдістерін қолдану;
- әр студенттің психологиялық ерекшеліктерін ескеру;
- мемлекеттік тілді үйренуге деген ынтасы, зейіні, қызығушылығына көңіл аудару;
- міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, мүмкіндік деңгейлерін ашу;
- инновациялық технологияларды сынау арқылы тиімділігін арттыру;
- жоо жағдайына бейімдеу;
- жоо студенттеріне деңгейлік, қатысымдық, сын тұрғысынан ойлау инновациялық технологиялар элементерімен тілді игерту арқылы ұтымды тұстарына басты көңіл бөлу;
- болашақ маман проблемалық-ситуациялық жағдайларда ойын нақты жеткізе алуына бағыттау мақсатында инновациялық технологияларды қолдану.

Жоо-ның студенттері сабақтарда оқытушының көмегімен жетік сөйлей білуге, өз дағдыларын қалыптастыруда, өз бетінше тұжырым жасай алу тапсырмаларын орындайды. Әрине, заман талабына сай технологияларды қолдану ауқымы, түрлері, тәсілдері өзгеріп отырады. Бірақ ең бастысы бұл технологияларды тиімді, жүйелі қолдану қажет.

Осы міндеттерді төмендегідей тапсырма түрлері арқылы шешуге болады:

1. Тілдік шеберліктерін дамыту тапсырмасы.
2. Тыңдалым мен оқылым шеберліктерін дамыту және бақылау тапсырмасы.
3. Айтылым және жазылым шеберліктерін дамыту тапсырмасы.
4. Тілдік шеберліктерін дамыту тапсырмасы — сөйлесім әрекетінде грамматика және лексикалық дағдыларын қалыптастыруда мамандықтарға қатысты кәсіби сөздерде кездесетін мақал-мәтелдерді қолдану.

Жаңа заманның талаптарына орай, интеллектуалдық қабілеті мол мамандарды даярлау міндеті бүгінгі білім жүйесінің басты да негізгі мақсаты екені даусыз. Осы мақсатты іске асыруда студенттерге іскерлік қарым-қатынасты дұрыс оқыту қажеттігі күннен күнге айқын сезілуде. Сол себепті оқыту әдістемесінде және тіл үйретуде, ақпараттың көлемді бөлігін тиімді түрде ұсынатын, сол ақпаратты жоғарғы деңгейде игеретін және өмірде, тәжірибеде бекіте алатын әдістерді қолдануды талап етеді.

Тілші-әдіскер ғалымдар тілді үйретуде жанаша бағыттарда жұмыс істеп, жаңа ізденістер тұрғысынан қоғамдық сұраныстарға назар аударуда. Озық тәжірибелер мен әдістемелерді ортаға салып, кәсіби бағытта жұмыс жүргізуде. Әрине, бұл жерде кешенді мәселе бар: ол тілді үйретудегі бірізділік жүйесі.

Бұған, біріншіден, «Мемлекеттік тіл» Заңы қабылданып, толыққанды жұмыс жасауы, ол Елбасының «Қазақстанның болашағы — қазақ тілінде» деген тұжырымдамасымен үндес келуі, яғни Қазақстан халқының болашақ өмірінің кепілі болуы.

Екіншіден, қазақ тілі коммуникативтік қарым-қатынас, ресми қатынас тілі ретінде жұмыс жасауы.

Мамандыққа сай қазақ тілін сапалы оқыту қазіргі уақыт сұранысынан туындап отырған өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Осы тұрғыдан келгенде Б.Қасым аталым немесе сөздің лексикалық мағынасы мен семантикасы жайлы: «Сөздің лексикалық мағынасы таным теориясымен тікелей байланысты. Яғни адам затты қаншалықты жақсы таныса, затты белгілейтін сөздің мағынасын соншалықты анық, айқын біле алады. Себебі сөз мағынасы — белгілі бір заттың не құбылыстың адам санасындағы жалпыланған бейне. Зат бейнесі сөз мағынасының негізін құрайды, яғни жалпыланған бейне арқылы сөз мағынасын түсініледі және мағына арқылы келесі тыңдаушыға жеткізіледі. Сөз мағынасын қалыптастыру үшін сөздің мағынасын сөйлеуші ғана емес, қоғамдағы басқа адамдар да солай түсінуі, солай ұғынуы керек. Сонда ғана адамдар бірін-бірі түсінеді, бірімен бірі қарым-қатынас жасай алады» дей келе, мамандыққа қатысты тілді меңгертуде мынандай талаптар қою керек деп есептейді:

- студенттерді кәсіби мамандығы бойынша тілдесуге үйрету;
- мамандыққа байланысты тілдік қатынасқа түсу үшін әр түрлі жағдаяттар құру арқылы тілдік қатынастың қажеттілігін түсіндіру;
- дұрыс сөйлеу қатысымының түрлерін үйрету.

Сонымен қатар мамандыққа байланысты мәтіндерді меңгерту арқылы студентті болашақ мамандығымен кеңірек таныстыруға мүмкіндік туады.

З.С.Күзекова «Екінші тіл ретіндегі қазақ тілі оқулығы теориясының лингвистикалық негіздері» деп аталатын ғылыми еңбегінде: «Сөйлеу үшін ең басты материал — сөз. ... сөзді жүйесіз меңгеру қазақша сөйлетуге де қазақша түсінуге де мүмкіндік бермейді. Барлық тіл үшін осылай. Өз ойын жеткізу үшін қазақ сөздерінің үш сатылы топтастырылуын ұсынамыз», — дей отырып, сөздерді мағыналық топтарға, әрбір мағыналық топтың сөздер блогын бөліп көрсетеді [2].

Ш.Құрманбайұлы, М.Мамаева, А.Сыбанбаеваның «Қазақ тілі» [3] болашақ заңгерлердің кәсіби тілін қалыптастыруда олардың келешек қызметінде қолданатын сөздер мен сөз тіркестерін, заң терминдерін меңгеру басты мақсат етілген алғашқы мамандыққа арналған оқулық жарық көрген. Аталған еңбекте көркем шығармалар мен ғылыми еңбектер бойынша іріктеліп алынған мәтіндер және оларға қатысты құрастырылған әр түрлі тапсырмалар жүйесі модульдік технологияға сәйкестендірілген. Сонымен қатар студенттердің өзіндік жұмысы түсіндірме, фразеологиялық, аударма сөздіктер арқылы іске асады. Шағын хабарлама жасау, жоспар құру, белгілі бір тақырыпқа шығарма, баяндама, тезис, реферат, конспект жазу тапсырмалары болашақ мамандардың жазбаша тілін дамытуда, өз ойын, пікірін жеткізуде басты орын алады. Студенттердің өз бетімен ізденіп, кәсіби шеберлігін жетілдіруі кітап соңындағы заң терминдерінің қазақша-орысша қысқаша сөздігі арқылы жүзеге асады.

Әрине, оқу үрдісінде жаңа технологиямен жұмыс істеу үшін алғышарттар қажет: ғылыми-әдістемелік, оқыту-әдістемелік, оқу-әдістемелік кешендерді үнемі талдау жасап, назарда ұстау, жаңа оқулықтардың мазмұнын зерттеп білу, пәндік білім стандартымен танысу, білімді деңгейлеп, кәсіби бағытта беру технологиясын игеру арқылы студенттерге білімді стандарт деңгейінде игертуге қол жеткізу, оқу үрдісін ізгілендіру және т.б.

Білім алушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту үшін жүргізілетін жұмыс түрлері бар, олар:

- сұрақ-жауап (оқытушы мен студент);
- диалог;

• ауызша қарым-қатынас, жазбаша қарым-қатынас (түрлі әдіс-тәсілді қолдануға болады). Бұл жұмыс түрлері коммуникативтік құзыреттіліктің алғышарттары болып келеді.

Коммуникативтік құзырет — өз бетімен білім алуға, оның барысында пайда болатын танымдық проблемаларды өз бетімен шешуге, өзінің позициясын белгілеуге жеткілікті білімділік деңгейі.

Соңғы жылдары әдіскер-ғалымдар қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде меңгертумен қатар, студенттердің кәсіптік мамандығын ескере отырып игертудің тиімді жақтарын қарастыруда.

Тілді мамандыққа қатысты оқытудың тиімді тұстары:

- білім алушылар қазақ тілін меңгеру арқылы кәсіби қатынас құралы ретінде қолдана алуы;
- кәсібіне байланысты жинақталған сөздік қорды мамандығына қатысты ой-пікірлерін нақты жеткізу дағдысын қалыптастыру.

Ол үшін сөздік-минимумды таңдауда басшылыққа алынатын ұстанымдар:

- сөздің сөзжасамдық қабілеті;
- сөздің көпмағыналық омонимділігі, синонимдік;
- сөздің мамандыққа байланысты қатысым-прагматикалық мақсатын ескеру.

Сонымен қатар студенттердің лексикалық және терминологиялық түсіндірмелері фразеологиялық аударма сөздіктер арқылы жүзеге асады. Шағын хабарлама жасау, жоспар құру, белгілі бір тақырыпқа шығарма, баяндама, тезис, реферат, конспект жазу тапсырмалары болашақ мамандардың жазбаша тілін дамытуда, сауаттылығын арттыруда, өз ойын, пікірін жеткізуде басты орын алады. Студенттердің өз бетімен ізденіп, кәсіби шеберлігін жетілдіру мақсаты лексикалық минимумы мен терминдерінің қазақша-орысша түсіндірме сөздігі арқылы жүзеге асады.

Кәсіби салада оқыту негізінен сұхбат түрінде жүргізіледі, яғни студент курс соңында өз саласына қатысты сұрақ-жауапты игеруі, сала терминдерін пайдаланып сөйлей білуі, өз саласына қатысты туындаған мәселелер бойынша сұрақтар қою және өз саласындағы барлық құжаттарды қазақ тілінде жүргізе білуге үйренеді. Студент кәсіби сөйлеу бағытында оқу-түсіну, ойын түсінікті етіп жаза білу, мәселеге қатысты өз ойын дұрыс жеткізу, өз саласына қатысты құжатты дұрыс түсіне білу, ол туралы өз ойын айту, сөйлеу барысында өз саласына қатысты күрделі сөзді қолдану арқылы ойын толық жеткізу бағытында білімін толықтырады. Аталған құжаттарды дайындай білумен қатар, оларды белгілі бір дауыс ырғағымен оқи білуге жаттықтыру жұмыстары да қатар жүргізіледі.

Кәсіби сөйлеуге үйрету барысында қазақ тілін ауызекі сөйлеу тілі ғана емес, сонымен қатар жұмыс барысында кәсіби тілде сөйлеу, кәсіби тілде сөйлейтін органы қалыптастыру жұмыстары туындайды.

Тіл үйренушінің тілін дамыту екі бағытта жүргізіледі: ауызша және жазбаша. Жалпы алғанда тілді оқытуда бұл екі бағыт қатар байланыста жүргізіледі. Бірақ қазақ тілін оқытудың ең алғашқы кезеңінде ауызша тіл дамыту басымырақ болған жөн. Өйткені сөйлеу тілі кейінірек жазба тілді дамытуға негіз болады. Осыған орай кәсіби лексиканы меңгертуге тиімді тақырыптарды, жаттығулар жүйесін, тапсырмаларды іріктеп қолдану қажет. Жаттығулар жүйесі — кәсіби ұғымдардың мәні мен мағынасын түсіндіре отырып, тілді мамандыққа сай үйрететін, алған тілдік білімді тәжірибемен ұштастырып, шеберлік пен дағдыны қалыптастыру мақсатында орындалатын жұмыс кешені.

Жаттығулар түрлері: машықтандыру жаттығулары, шығармашылық жаттығулар, кәсіби жағдаяттық жаттығулар. Мәселен, машықтандыру жаттығулары — студент үйренген сөздік қорын ұтымды пайдаланып, оны кәсіби тілдік қатынаста шеберлікпен қолданудың амал-тәсілдерін берік меңгеруін қалыптастыру мақсатында орындалатын жұмыс.

Бұл жұмыс кәсіби лексиканы, ұғымдарды, олардың табиғаты туралы мәліметте меңгеруден басталады. Нақтылы мамандыққа байланысты таңдап алынған лексиканы меңгерту үшін, біріншіден, тіл үйренушіге жаңа сөзді қолдануға жағдай туғызу; екіншіден, сөздің мағынасын айқындап, оны дұрыс қолдану амалдарын игерту; үшіншіден, сөздер мен сөз тіркестеріне қатысты грамматикалық ережелерді байланыстыра үйрету; төртіншіден, сөздердің қатысымдық бағыттылығын ескеру қажет.

Кез келген тақырыпты өту барысында берілген сөздерді мұқият тыңдатып, қайталанатын арқылы тіл үйренушілер жаңа кәсіби лексиканың айтылуы мен оқылу ерекшеліктерін, тілдесімде дұрыс қолдануға машықтанады. Әр сабақта үйретілетін жаңа кәсіби лексиканы олар өздерінің жұмыс жағдайында күнделікті қарым-қатынаста белсенді қолдануға үйренеді, кәсіби сөздік қорын байытады.

Қазақ тілін мамандықтарына орай оқыту ғылым тілімен, оның терминдерімен тығыз байланысты. Сондықтан да тіл үйренушілердің мамандықтарына қатысты арнаулы мәтіндер арқылы кәсіби лексиканы өз саласының терминдері мен мамандар тілінде жиі қолданылатын оралымдарды білу керектігі көзделеді. Мәтінмен жұмыс жасау барысында лексика-грамматикалық тапсырмалар жүйелі болу керек. Мамандықтарына байланысты мәтіндерді іріктеп алған соң, сол мәтінді меңгертуде тек жалаң сөздер тізбегін беріп, оларды көшірумен я болмаса жаттаумен шектелуге болмайды. Сондықтан қай мамандықтың болмасын мамандығына байланысты терминді түсіндіруде сол саланың маманымен ақылдаса отырып, ой бөлісіп, оның глоссарийін жасау қажет. Өйткені белгілі бір ғылымды зерттеуші сол ғылымдағы ғылыми ұғымдарды ғылыми терминдер арқылы жүйелеп, түсіндіріп береді. Оның қыр-сырын айқындайды. Терминдерді қазақша түсіндіруде оның этимологиясына үңіліп, грамматикалық құрылысына тоқталады. Себебі қазақ тілінде кейбір сөздер бірнеше мағына беруі мүмкін. Мұндай жағдайлар мәтінмен жұмыс істеу барысында көптеп кездеседі.

Қазақ тілінің кәсіби мамандыққа бағытталған лексикасы мен терминологиясын оқыту әдістемесі сала мамандықтарына байланысты таңдап алынған лексиканы үйрету үшін, біріншіден, тіл үйренушіге жаңа сөзді қолдануға жағдай туғызу; екіншіден, сөздің мағынасын айқындап, дұрыс

қолдану амал-тәсілдерін игерту (сөз→сөз тіркестері→сөйлем→мәтін); үшіншіден, сөздер мен сөз тіркестеріне қатысты грамматикалық тұлғаларды функционалды мақсатта байланыстыра үйрету; төртіншіден, сөздердің қатысым-прагматикалық мақсатын ескеру қажет.

Қорыта айтсақ, кәсіби қазақ тілін оқыту әдістемесі теориялық білім берумен қатар, болашақ мамандыққа баулиды. Білікті маман дайындау — қоғам дамуының негізгі жолы. Бүгінгі күн талабы — маманның кәсіби бағыттылығын, іскерлігін қалыптастыру. Сондықтан кәсіптік білім беруде өтілетін дәрістер ғылымның соңғы жетістіктеріне негізделуі тиіс.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан 2030» бағдарламасы. — [ЭР]. Қолжетімділік тәртібі: <http://www.akorda.kz/kz>.
- 2 Күзекова З.С. Екінші тіл ретіндегі қазақ тілі оқулығы теориясының лингвистикалық негіздері. — Алматы: Қазақ ун-ті баспасы, 2005. — 18-б.
- 3 Құрманбайұлы Ш., Мамаева М., Сыбанбаева А. Қазақ тілі: жоғары оқу орындары заң факульт. студентт. арн. оқу құралы. — Астана: Білім, 2001. — 205 б.

Л.И.Изтилеуова, К.О.Бекишев, Е.А.Шайхығалиев

Эффективные педагогические методы и способы профессионального языкового обучения в высших учебных заведениях

В статье определены условия повышения качества обучения профессиональному языку студентов, не владеющих государственным языком. Такими условиями явились коммуникативность и профессиональные навыки. Выделены инвариантные признаки коммуникативных способностей студентов при обучении профессиональному языку, которые можно формировать с помощью разработанной технологии профессионального педагогического общения в преподавании других учебных дисциплин. Предложенный метод проектирования технологии профессионального педагогического общения способствует повышению квалификации будущих специалистов.

L.I.Iztileuova, K.O.Bekishev, Ye.A.Shaykhygaliev

Teaching methods and forms of professional language training specialties of higher education

Theoretical significance of the article lies in the fact that the conditions specified enhance learning professional language students who do not speak the official language, in the course of professional activity, pedagogical approach, communication. These conditions were: communicative skills. The practical significance lies in the fact that the isolated invariant features of communicative abilities of students at training professional language, which can be formed with the help of the technology of professional pedagogical communication in the teaching of other disciplines. The proposed method of designing the professional pedagogical communication technology helps improve the skills of future professionals.

References

- 1 *The program of the President of Kazakhstan N.Nazarbayev «Kazakhstan-2030»*, [ER]. Access mode: <http://www.akorda.kz/kz>.
- 2 Kuzekova Z.S. *Linguistic bases of the theory of the textbook of the Kazakh language as a second language*, Almaty: Kazakh University publ., 2004, p. 18.
- 3 Kurmanbayuly S., Mamaeva M., Sybanbaeva A. *Kazakh language: textbook for law students of higher educational institutions*, Astana: Bilim, 2001, 205 p.